

Megyei könyvtári emlékkönyvek

A megyei könyvtárak idén ünnepelték fél évszázados fennállásukat, alapításuk, létrejöttük ötvenéves jubileumát, és persze azt is, hogy ez alatt az ötven esztendő alatt folyamatosan, töretlenül megvoltak, működtek, fejlődtek, „éltek”. És így semmiképp sem csak egy elmúlt – bármily jelentős, de mégiscsak múltbéli – eseményt ünnepeltek, hanem valaminek a kezdetét, valaminek, ami ma – egészen bizonyosan – inkább van, mint valaha is volt, és lesz, minden jel és indicium szerint legalább még ötven esztendőig. Sajátos dolog volt tehát ez az ünnepségsorozat, különbözött a szokványos jubileumi rendezvényektől, rendezvénysorozatoktól, méghozzá legalább két vonatkozásban. Elsőül abban, hogy valóban nem egy elmúlt – mondjuk alapítási – aktus felelevenítése, jelentőségének kidomborítása, előzményeinek számbavétele, okainak pertraktálása (stb.) állt a centrumban, másodjára abban, hogy – nem miként az „igazi” születésnapokon, az emberekén – a jövő szépségeinek ecsetelése, a leendő esztendőkre szóló jókívánságok és a derűs biztatások álltak a középpontban, hanem az ötven év üzenetének felfejtésére törekedtek a meg- és felszólalók. Lényegében kettős sugártörésben láttatták, akik láttatták a jubileumot: a jelenről szóltak, arról a jelenről, amely megmagyarázza, igazi valójában hozza elénk a múltat. és a múltból, amely magyarázza, értelmezi és – megintcsak – igazi valójában állítja elénk a jelent. Mivel a megyei könyvtárak mindenkor, ma is, a magyar könyvtári rendszer oszlopai, tartóoszlopai, és nélkülük a rendszer nemcsak létezhetne, de egyenesen elképzelhetetlen, a jubileum témája fölöttébb jelentős volt. A magyar könyvtárügy alapkérdései nem az ünnepségek és a beszédek perifériáin merültek fel, nem perspektívát, svungot biztosítottak nekik, hanem – nolens volens – maguk voltak az alaptéma. És ezért éppen nem véletlen, és éppen nem luxus, hogy számos megyei könyvtár nem érte be rendezvényekkel, meghítt vagy hivatalos, ünnepi vagy tudományos, inkább a visszaemlékezésekre vagy inkább a kurrens feladatokra koncentrááló ülésekkel, ankétokkal, konferenciákkal (stb.), hanem lege artis könyvet adott ki az alkalomból. Nyilván számos ilyen könyv jelenik meg meg, mielőttünk egyelőre három fekszik, az alábbiakban róluk számolnánk be, röviden.

Három könyv, három teljesen különböző, egymásra miben sem hasonlító felvétel és koncepció – hála Istennek! (Reméljük, a következő kötetek is nemcsak egymástól, az első háromtól is különbözni fognak.) Hála, hiszen a téma szertelenül nagy és szinte végtelen számú megközelítési lehetőséget kínál, tesz lehetővé, sőt követel ki. Az egyik kötet (*A letéti ládától az Internetig. 50 éves a Deák Ferenc Megyei Könyvtár*) maga is műfajok sokaságát mutatja fel: a nagy ívű történelmi esszétől a lírai költeményig, az ünnepi köszöntőtől a nekrológig, a statisztikai (grafikonos, táblázatos) adattártól és bibliográfiától a szubjektív visszaemlékezésig, a munkatársak (valaha voltak és maiak) lajstromaitól a fotóig (stb.). A másik (*Takács Anna: A József Attila Megyei Könyvtár ötven éve*) szabályos könyvtár-

történeti összefoglalás, monográfia. A harmadik (*A Békés Megyei Könyvtár emlékkönyve*) „nagyágyúkat” vonultat fel: többek közt Kiss Jenő, Gerő Gyula és Papp István szerepelnek benne, no nem rövidke köszöntővel, hanem húsz-harminc nyomtatott oldalas írásokkal. Az egyik emlékeiből indítva (és azokat folyamatosan áramoltatva) a szabályszerű történeti feldolgozásig ível; a másik könyvtártörténetet ír – országos nézőpontból, ám rendre vissza-visszakapcsolva a személyes tapasztalatokig, élményekig; a harmadik annak a dialektikának a jegyében, amit így fogalmaz meg: „Egyfelől minden könyvtárban az egyedit látni, az egyéni teljesítményt, a csak rá jellemző vonásokat, másfelől az egyszerűség feloldódását a közösben, az ugyanannak a variációit, a lényegi azonosságot”.

Papp István, mint oly sokszor, most is a lényegre mutatott rá. Hiszen – tudja ezt mindenki – más és más minden megyei könyvtár, nincs közöttük két egyforma sem. Mások az épületek, mások a stábok (az „cemberállomány”), mások a környülállások, más szinte minden. Igen érdekes feladat lenne egyszer Gregorovius módjára és mintájára felmutatni azt, hogy miként „nőtt” ki egy-egy megyei könyvtár épp abból a talajból, amiből kinőtt, mennyiben és miben viseli megyéjének, régiójának, ortegai értelemben vett „tájának” a sajátos jegyeit magán, hogyan érezhető ez meg rajta, hogyan ismerhető ez fel még belső tereiben tartózkodva is, mondjuk – honny soi qui mal y pense – a szagáról is. Gerő Gyula tud az ilyesmihez, de Kiss Jenőnek is vannak ilyesféle megjegyzései épp a Békéscsabai Megyei Könyvtárról szólván. De persze azonos törvény, azonos jogszabályok, azonos feladattal, azonos követelményrendszer, azonos elvárások (stb.) vonatkoznak mind-egyikre. És az érdekes, az izgalmas éppen az, hogy si duo (itt persze nem kettőről van szó) faciant idem, non est idem. Miként lehet ugyanazt egészen másként csinálni, miként lehet „lebontani”, egy konkrét esetre (könyvtárra) érvényesíteni az általánost, hogyan tükröződik ugyanaz egészen másként a különböző csiszolású, anyagú tükrökben. Ezt a különbséget jól érezhetjük az emlékkönyvek esetében is. És persze azt is, ami közös bennük.

Kitűnő munka mind a három, tanítani való példái annak, miként lehet egy jeles alkalmat megragadva nem ünnepi kiadványokat adni, nem egyedi-egyszeri ragyogvánnyal előállni, hanem hosszú időre szóló, éppen nem csak az ünnepelni vágyóknak való tartalmas táplálékot nyújtani, hanem az ünnepi alkalmat megragadva a szakirodalmat gazdagítani, megalkotva annak bizonyonnan hosszú időre szóló standard termékeit.

Leginkább szakirodalmyszerű, a tudományosságot már műfajánál fogva is leginkább képviselni látszó példája ennek Takács Anna könyvtártörténete. A szerző előljáróban – *Előszó a könyvtártörténet-írás nehézségeiről* cím alatt – forrásai bősége miatt panaszodik. Nemigen hiszünk neki. Épp azért alkothatott olyan kitűnő munkát, mert hatalmas forrásanyagra támaszkodhatott, pontosabban, mivel nem szorult arra, hogy néhány feldolgozás szövegét öntse újra, értelmezze át, információanyagukat frissítse fel (honnan?) az újabb szempontok, a goethei mondás (a mai nap a kilátópont, ahonnan a megtett út szemrevételelezhető) alapján és módszerével. Ellenben, panaszkodván, remek forrásfelsorolást, sőt tipizálást nyújt, megadva minden biztos fogódzót, egyúttal beszámolva arról is, milyen kútfőbázison épült fel könyvtártörténeti építménye. És a források, azok a bőségesek (a „levéltáriaktól” az aprónyomtatványokig, a szaksajtó cikkeitől a hivatali jelentésekig és tovább húzó-

dik soruk) szabták meg azután könyve beosztását, szerkezetét, fejezetbeosztását, sőt a fejezetek terjedelmét is, szinte maguktól kiadva-kínálva a súlypontokat, a periodizálás elveit, a témák „rangját”, a fejlődés ívének vonalait (stb.). Eminenter forráskritikára alapozó, elsődrendű kútfőbázisra épülő, vagyis lege artis történettudományi munka lett így Takács Anna könyve, amely nyugodtan elmehetne PhD-dolgozatnak is – kitüntetéssel. Minket ezúttal azonban nem annyira e mű módszertani tökélye érdekel (ha persze lelkesen tapsolunk is neki), hanem a „tartalma” (amely persze más módszerrel nem állhatott volna elő). Ez a tartalom pedig optimálisan valósítja meg a Papp István-i (fentebb idézett) dialektikát. Egyénien persze és tárgyspecifikusan: a két pólus közül – ezúttal és teljesen természetesen – az egyediség az elsőség, azé a nyomaték, az a meghatározó. Ám bármily árnyaltan és konkrétan követi is a szerző a József Attila Megyei Könyvtár fél évszázadának menetét, írja le és adatozza a megtett utat, latensen vagy sokszor expliciten is, állandóan az országos trendekhez viszonyít. Szükség is van erre, hisz az eltérések, a külön utak (épp e könyvtár esetében igencsak számosak) csak valamihez képest, csak valami más (épp az országos trendek, a többi megyei könyvtárak fejlődése) vonatkozásában érthetőek, értelmezhetőek, láthatók egyáltalán. (Így különösen szembeötlik ebben a vonatkozásban a periodizálás nem egy – a tárgyat nem ismerő számára talán nemcsak meglepőnek, de esetleg indokolatlannak is tűnő – specifikuma.) Ilyen rangú és színvonalú munkában azt dicsérni, hogy adatgazdag, hogy adatai, megállapításai „ülnek”, hogy mennyire pontosan érti a szerző a súlyozás mesterségét, azt, hogy differenciáljon lényeges és kevésbé lényeges, jellemző apró tény és felesleges sorjázás, minden „cédula” anyagának lelkiismeretes (valójában lélekölő) bedolgozása és a nagyvonalú lényegkiemelés között (stb.) már nem dicséret, hanem inkább bánatás. Nem bántjuk a szerzőt oktan csodálkozással olyasmin, ami az ő szintjén természetes, magától értetődő.

Egészen másként történt a differenciálás a Deák Ferenc Megyei Könyvtár esetében. E kötet is nyújt könyvtártörténetet, igaz, mintegy dióhéjban csak, ámde e dióhéjban annál remekebbet. *Bangó Béla 50 éves a Megyei Könyvtár* című dolgozata mindössze harminc oldalas (persze csak Takács Anna kétszázlappos monográfiájához képest „mindössze” ez), nincsenek is benne jellemző apró tények, ám minden szikársága ellenére is teljes képet ad a szerző egy könyvtár megtett útjáról, gondosan regisztrálva, mikor mi történt (alapítás, épület, állomány, szolgáltatások stb. vonatkozásában, lehetőleg jogszabályokkal, rendeletekkel, számokkal, statisztikákkal, adatokkal nem illusztrálva, de „elbeszélve” a dolgot). Mintha csontvázat látnánk, ám éppen e szilárd hordozóra telepíthető azután a kötet további írásainak „puhább” (és így meghittebb, emberibb, kedvesebb) anyagai. (És miért nem „emberi” a csontváz? Igaz, nem „puha”). Vagyis a versek, a visszaemlékezések (mert még a nekrológok is azok valamiképp), a meghitt fotók, sőt a látszólag száraz munkatársi lajstromok is, amelyek azonban beszédesek mindenki számára, akiknek a nevek és évszámok mondanak valamit. Természetesen e kötetből sem hiányzik a bibliográfia. Ami épp a visszaemlékezéseket illeti (természetesen Szilvás Izabella és Bán Zsuzsa egyszerre lírai és líraian pontos, nosztalgiát [is] sugárzó és nosztalgiát [is] keltő írásaira gondolok), ezek ugyan valóban szép (emberi és „puha”) prózák, ám korántsem pusztán azok. Lehet, a lírai hangoltságú olvasó, aki a tavasz és a magnóliák Bán Zsuzsa-i komplex képén mereng el, első intrádára nem veszi észre, ám a szövegben „kemény” tények sokasága található, forrásértékű megállapítások. (És

ez fokozott mértékben érvényes Szilvási Izabella „novellájára”.) És a forrásértékű megállapítások a könyvtártörténet-író „kenyere”. Aki – majd – a könyvtár történetét kívánja megírni, elsőül e kötethez kell fordulnia, ezzel a kezében (és a fejében) merülhet el azután az elsődleges források tengerében, akár módosítja azután a történetről kirajzolódó képét ez a tenger, akár megerősíti az ebben a kötetben felvázoltakat a kútfőbázis. De persze elsőrendű forrás (is) maga a kötet, nemcsak feldolgozás. Épp a puha anyagok miatt és okán.

A Békés Megyei Könyvtár emlékkönyve – mint említettük – nagytanulmányok gyűjteménye. De azért nem csak az. Igaz, itt még a visszaemlékezők is (és a legtöbb írás visszaemlékező vagy az is) könyvtártörténetet is írnak, egy sajátos fekvésben. A rosszindulatú kötetforgató a tartalomjegyzék alapján valószínűleg arra fog gondolni, hogy a könyv szerkesztőjét, *Csobai Lászlót* oktalan nagyravágy tüzelte. Nem a megyei könyvtárról akart minél többet fel- és megmutatni, hanem dokumentálni óhajtotta, hogy olyan nagy emberek (lehetőleg országos nevek, főigazgatók, főszerkesztők, a könyvtárügy legendás great old man-jei) írásait is felvonultathatja, akik rangot ad(hat)nak kiadványának. Nos, lehet ebben valami. Csakhogy e nagyok szinte kivétel nélkül egészen szorosan kötődtek, kötődnek Békéscsabához, már akkor itt voltak, amikor még egyáltalán nem voltak nagyok. Kirepítő fészük vagy ifjúkoruk egyik fő állomása volt a megyei könyvtár, azon a jogon is szóhoz juthatnak hát, amire a személyes ismeretség jogosít fel. Hogy azután mi lett belőlük? Nem lehet-e, hogy éppen azért lettek azok, akik lettek, mert itt kezdtek, vagy itt is kezdtek? A legendás történész-muzeológus, aki gyerekként idejárt olvasni (és – Féja Géza engedelmével, protekciójával – gyerekként is a felnőtt-részlegből kölesönözhetett), a minisztériumi főosztályvezető, a későbbi FSZEK-főigazgató, akinek első (és talán mindmáig legkedvesebb) munkahelye a Békéscsabai Megyei Könyvtár volt, a vitathatatlanul legnagyobb magyar könyvtári főszerkesztő, aki annak idején fölöttébb tartott Lipták Páltól, hogy azután máig tartó legendás barátság kösse össze őket – nemcsak a könyvtárügy javára – és a többiek. Ha nagyravágy mozgatta a szerkesztőt, hát igaza volt. Érdemes volt ezt is felvillantani, Békéscsabának ezt a dicsőségét, ezt a vonzerejét, ezt a couleur localját. De persze nem erről, elsősorban nem erről van szó. Hanem arról, hogy *Mazán Mátyás*, *Kiss Jenő*, *Gerő Gyula* és a többiek lényeges dolgok sokaságát mondják el a megyei könyvtárról. Első kézből való, megélésből fakadt információk bőségével szolgálnak, ám úgy, ahogy elsőrangú szakemberek, a tárgykör legjobb ismerői szólhatnak élményeikről, vagyis azzal a látással, amire csak a tudomány, a szakma csúcpszinten való művelése, a tapasztalatok komprimált gazdagsága révén lehet szert tenni. Tudjuk, egy biológus egészen mást és persze sokkal többet is lát a mikroszkópon keresztül, mint a laikus. Egy gyakorlott olvasó egészen más és sokkal több konnotációját fedezi fel egy irodalmi műalkotásnak, mint az egyszerű halandó, a csillagász... de ne soroljuk a példákat. Tény, hogy egy nagy könyvtáros (legszívesebben egybe íránk a két szót, amiként Babits is nagykritikusnak és nem kritikusnak nevezte Arany Jánost) sokkal többet lát és ért egy-egy könyvtári momentumból, mint szerényebb tudású kollégája vagy épp a nemkönyvtáros. Ezek az írások aztán nem is rejtik véka alá, amit szerzőiknek meglátni adatott. És ha Papp István „gondolattársításokat” sorjázat (írásának címe: *Gondolattársítások egy könyvtárhoz*), biztosak lehetünk abban, hogy nem a szabad asszociációk legfeljebb a szépirodalomban legitim módszerével él, hanem

igazi, tartalmas gondolatokat mond el az egyszerre a megyei könyvtárra és a magyar könyvtárügyre, a békéscsabaiakra és a világra vonatkozó tudáskincséből. És – bizony – a Békéscsabai Megyei Könyvtárat minősíti (persze nem a szakfelügyeleti jelentések szintjén), ha vele kapcsolatban és ötven évétől éppen nem eltekintve ilyen alcímek szerepelhetnek Papp István dolgozatában: *A könyvtár a társadalomban, A könyvtár egy hely, A könyvtár a minőség keze, Innovatív könyvtár, A megye könyvtára, Tanulmányi könyvtár, A könyvtár információs központ, Könyvtár a rendszerben, Könyvtár a világban, Ember a könyvtárban*. Recenzióink elején említettük, hogy a megyei könyvtárak problémái a könyvtárügy problémái. Nos, quod erat demonstrandum.

A Columbia University egyik professzora 1956-ban könyvet tett közzé egy kicsiny, Isten háta mögötti brazil városkáról. A könyvről, amelynek témaválasztását a professzor kollégái (és felettesei) fölöttébb nehezményezték, maga Fernand Braudel tett közzé tanulmány méretű és rangú recenziót az Annales hasábjain (*Dans le Brésil Bahianais: le présent explique le passé = Annales, 1959. no 2. p. 325–336*). Az írás az ún. új történetírás egyik alapidokumentuma lett, Braudel kötetben is kiadta, a történetírás módszertanát bemutató szöveggyűjtemények szinte mindegyikében szerepel, a legtöbb nyugati egyetem történelemszallgatói számára kötelező olvasmány. Ebben az írásban Braudel felsorolja, hogy egy igazi történeti munkának, egy bármely témáról szóló, de történeti jellegű vagy aspektusú dolgozatnak milyen kritériumai vannak. Recenzióm írásakor magam elé tettem Braudel cikkét: vajon megfelelnek-e a megyei könyvtárak épp pertraktált ünnepi kötetei a magas mércének. Bárki ellenőrizhet: igen. Hiánytalanul. (VK)

Mattias Milcher budai könyvtáros jelvénye
(16. század eleje)

*Minden kedves olvasónknak, előfizetőnknek,
kollégánknak kellemes karácsonyi ünnepeket
és boldog új évet kíván*

A Szerkesztőség

